

MOGUĆNOSTI PRIMENE KONCEPTA 'UNIVERZALNI DIZAJN' I 'DIZAJN ZA SVE' U OBRAZOVANJU

PRISTUPAČNOST

Pristupačnost podrazumeva sve ono što osobama sa invaliditetom omogućava da samostalno žive i učestvuju u svim aspektima života, na jednakoj osnovi kao i drugi građani. Ona obuhvata:

- pristup fizičkoj sredini - javni sadržaji, odnosno, objekti javne namene (škole, bolnice, ustanove kulture, pošte, banke i slično),
- pristup saobraćajnicama,
- pristup prevozu i prevoznim sredstvima,
- pristup informacijama i komunikacijama (informacionim i komunikacionim tehnologijama i sistemima).

ISTORIJAT/NASTANAK I TEORIJSKI PRISTUP

Konceptom univerzalnog dizajna, koji je počeo da se razvija u SAD sredinom 70-ih godina 20 veka, obuhvaćena je vizija i pokušaj da se kompletno okruženje (javni prostor), zgrade (javne i privatne) i proizvodi (upotrebni predmeti) planiraju i konstruišu na takav način kako bi u najvećoj mogućoj meri mogli da ih koriste svi: deca, stari, ljudi različitih telesnih dimenzija i fizičkih i/ili intelektualnih sposobnosti, osobe sa invaliditetom i bez invaliditeta.

Nastao je na osnovu **dizajna za osobe sa invaliditetom**, kao svojevrsno uopštavanje. Sadržaj pojma **pristupačnost za osobe s invaliditetom**, međutim, nije bio dovoljno jasan da bi sprečio nepotrebna specijalizovana rešenja.

U osnovi koncepta jeste stvaranje proizvoda, komunikacije i uređenog okruženja koje, uz minimalni trošak ili bez dodatnih troškova, može da koristi više ljudi. Usmeren je na ljude svih uzrasta, telesnih dimenzija i sposobnosti i oslanja se na pojmove: ravnopravnost, jednak tretman i jednake zasluge kojima je svojstven ideal da svako treba da raspolaže istim mogućnostima za učešće u različitim oblastima života.

Univerzalni dizajn podrazumeva dizajn proizvoda i okruženja koji su u najvećoj mogućoj meri upotrebljivi za sve ljude bez potrebe za prilagođavanjem ili specijalizovanim dizajnom¹.

Univerzalni dizajn ima svoje polazište u načelu ravnopravnosti i podrazumeva multidisciplinarnost, tj. zajednički rad stručnjaka iz oblasti planiranja, arhitekture i dizajna, ali učešće predstavnika različitih grupa stanovništva jer se tako povećava stepen stručnog znanja i obezbeđuje da se u ranoj fazi planiranja uzmu u obzir njihove potrebe, čime se povećava mogućnost ostvarivanja univerzalnog dizajna i jednakih mogućnosti korišćenja proizvoda i usluga.

Univerzalni dizajn ne isključuje asistivna sredstva i pomagala za određene kategorije osoba sa invaliditetom kada su im takva sredstva potrebna.

¹ Prema definiciji Ronalda L. Majsa, osnivača Centra za univerzalni dizajn na Državnom univerzitetu Severne Karoline 1989. godine.

DIZAJN ZA SVE

Dizajn za sve je dizajn za ljudsku različitost, socijalnu inkluziju i jednakost
(Izvor: EIDD - Štokholmska deklaracija).

Dizajn za sve je stvaranje okruženja, proizvoda i servisa sa ciljem da svi, uključujući buduće generacije, rod/pol, sposobnosti ili kulturnu pozadinu, mogu uživati u participiranju i kreiranju društva, sa jednakim šansama učešća u ekonomiji, kulturi, sportu, razonodi, kao i mogućnosti da prisustvuju, koriste i razumeju bilo koji deo okruženja, sa što većom samostalnošću-nezavisnošću
(Izvor: Design for All Foundation, Barcelona)

Cilj tog koncepta je zapravo da omogući ljudima da imaju jednake mogućnosti učešća u svim aspektima društva. On uzima u obzir sve ljude, njihove različitosti, potrebe i priznaje promene kroz koje svi prolazimo tokom života.

CILJ

Cilj univerzalnog dizajna i dizajna za sve je **INKLUZIVNO DRUŠTVO!**

PRINCIPI 'UNIVERZALNOG DIZAJNA' I 'DIZAJNA ZA SVE'

1. Ravnopravno korišćenje

Rešenje je korisno i tržišno opravdano kod svake korisničke grupe: obezbediti ista sredstva za sve korisnike: identična kad god je to moguće; jednako vredna kada to nije moguće, izbegavati segregaciju i stigmatizaciju bilo kog korisnika, obezbediti privatnost, bezbednost i sigurnost podjednako za sve korisnike.

2. Fleksibilnost u korišćenju

Rešenje zadovoljava širok spektar individualnih naklonosti i sposobnosti: obezbediti izbor metoda korišćenja, mogućiti pristup i korišćenje za desnoruke i levoruke, olakšati preciznost korisnika, mogućiti prilagodljivost korisnikovom ritmu.

3. Jednostavno i intuitivno korišćenje

Korišćenje rešenja je lako razumljivo bez obzira na iskustvo korisnika, znanje, jezičko znanje ili trenutni stepen koncentracije: eliminisati nepotrebnu složenost, biti konsistentan sa očekivanjima korisnika i intuicijom, informaciju složiti u skladu sa njenim značajem, obezbediti stvarnu podršku za nastavak aktivnosti i pravovremenu povratnu informaciju za vreme izvođenja zadatka i po njegovom završetku

4. Uočljiva informacija

Rešenje efektivno prenosi korisniku potrebne informacije bez obzira na okolne uslove ili korisnikove senzorne sposobnosti: koristiti istovremeno nekoliko različitih načina prikaza osnovnih informacija (slika, reč, dodir), obezbediti odgovarajući kontrast između osnovnih informacija i njihove pozadine, maksimalno olakšati čitljivost osnovnih informacija svim čulima, razlikovati elemente na način koji se može opisati (tj. tako da se lako mogu davati uputstva ili smernice) i obezbediti kompatibilnost različitih tehničkih sredstava i pomagala koja koriste osobe sa senzornim invaliditetom.

5. Tolerancija na grešku

Rešenje umanjuje rizike i negativne posledice nehotičnih ili nenamernih postupaka: elemente poslagati tako da se umanje rizici i greške: najčešće korišćeni elementi, najpristupačniji; eliminisati opasne elemente, izolovati, ili zaštititi, obezbediti znake upozorenja na rizike i greške, omogućiti bezbedno korišćenje u slučaju propusta i obeshrabrili nesvesne aktivnosti kod zadataka koji zahtevaju oprez.

6. Mali fizički napor

Rešenje može efikasno i komforno da se koristi uz minimalan napor: omogućiti korisniku da zadrži neutralan položaj tela, koristiti razumnu pogonsku snagu, umanjiti aktivnosti koji se ponavljaju i fizički napor.

7. Veličina i prostor za pristup i korišćenje

Aдекватna veličina i prostor su obezbeđeni za pristup, dosezanje, rukovanje i korišćenje, bez obzira na telesne dimenzije veličine, držanje ili pokretljivost korisnika: obezbediti jasnu vidljivost važnih elemenata svakom korisniku bilo da stoji ili da sedi omogućiti svakom korisniku pristup određenoj komponenti bez naprezanja bilo da stoji ili sedi, omogućiti varijacije veličine šake i zahvata i obezbediti adekvatan prostor za korišćenje pomagala ili za personalnu asistenciju.

ZAKONODAVNI OKVIR

1. Pravilnik o uslovima za planiranje i projektovanje objekata u vezi sa nesmetanim kretanjem dece, starih, hendikepiranih i invalidnih lica (*Službeni glasnik RS, br. 18 od 5.5.1997. godine*)
2. Zakon o planiranju i izgradnji Republike Srbije (april 2006.)
3. Zakon o sprečavanju diskriminacije osoba sa invaliditetom (april 2006.)

Miodrag Počuć, dipl.inž.saobraćaja